

Förvaltningsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål och 11 kap. 3 § i rättegångsbalken

Till lagutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen, lagen om rättegång i brottmål och 11 kap. 3 § i rättegångsbalken (RP 188/2025 rd): Ärendet har remitterats till förvaltningsutskottet för utlåtande till lagutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- specialsakkunnig Jurkka Jämsä, justitieministeriet
- polisöverinspektör Heidi Kankainen, inrikesministeriet
- polisinspektör Kari Siivo, Polisstyrelsen
- kriminalinspektör Lauri Pajunoja, centralkriminalpolisen
- statsåklagare Leena Metsäpelto, Åklagarmyndigheten
- advokat Pekka Ylikoski, Finlands Advokater.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- riksdagens justitieombudsmans kansli
- Helsingfors tingsrätt
- Helsingfors polisinspektion
- Polismyndigheten i Sydöstra Finland
- Gränsbevakningsväsendet
- Tullen
- Brottsofferjouren.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Syftet med de föreslagna ändringarna i förundersökningslagen (805/2011), lagen om rättegång i brottmål (689/1997) och rättegångsbalken är att göra straffprocesserna smidigare. Ett centralt mål är att myndigheternas resurser och verksamhet ska riktas mer rättvist och ändamålsenligt än i

Utlåtande FvUU 3/2026 rd

nuläget. Genom smidigare straffprocesser kan rättsskydd ges effektivare och behandlingstiderna förkortas. Förvaltningsutskottet ställer sig bakom propositionens mål och tillstyrker lagförslagen.

Av propositionsmotiven framgår att straffprocesserna har förlängts på ett oroväckande sätt under de senaste åren, vilket äventyrar tillgodoseendet av och en effektiv tillgång till rättsskydd. Det finns flera orsaker till att processerna drar ut på tiden, bland annat att myndigheterna under en längre tid haft otillräcklig finansiering och att brottmålen blir allt mer internationella och komplexa. Också tidigare lagstiftningsändringar påverkar. I regeringsprogrammet har det skrivits in flera åtgärder för att göra straffprocesserna smidigare. Utöver den aktuella propositionen har också propositioner om en total översyn över bötesförfarandet (RP 5/2026 rd) och en utvidgning av användningsområdet för åtalsuppställning (RP 187/2025 rd) lämnats till riksdagen. Förvaltningsutskottet har i flera sammanhang fäst uppmärksamhet vid behoven att utveckla lagstiftningen som berör dessa frågor och anser det vara viktigt att åtgärderna framskrider som planerat.

I propositionen föreslås ändringar bland annat i bestämmelserna om utredning av målsägandens privaträttsliga anspråk, registrering av en anmälan om brott, när förundersökning inte behöver göras och när förundersökningen får läggas ned, åtgärdseftergift, förundersökningsmyndighetens och åklagarens samarbetskyldighet samt förfarandet med avslutande utsaga och motiveringsskyldigheten i fråga om beslut. Genom ändringarna lindras vissa formkrav som gäller förundersökning och eftersträvas att redan i förundersökningsskedet underlätta behandlingen av synnerligen omfattande brottmål. Dessutom görs domstolsbehandlingen av brottmål smidigare genom att telefondegivning möjliggörs i fler ärenden än för närvarande samt genom att tillämpningsområdet för skriftligt förfarande och utevarohandläggning utvidgas.

Förvaltningsutskottet påpekar att även om de föreslagna ändringarna är rätt så ringa när de granskas var för sig, bedöms de ändå göra straffprocessen betydligt smidigare. Ändringarna underlättar och förtydligar hela straffprocessen. Kortare behandlingstider förbättrar rättsskyddet och effektiviteten i den straffrättsliga rättsskipningen. Utskottet påpekar dock att avsikten är att det under innevarande valperiod genomförs flera ändringar för att göra straffprocessen smidigare. De sammantagna konsekvenserna för myndigheternas uppgifter och resursanvändning kan bedömas först senare. Utskottet betonar att utöver de lagstiftningsändringar som görs måste också de aktörer som deltar i straffprocessen utveckla sina egna och gemensamma rutiner och ärendehanteringssystem så att de möjliggör en effektiv tillämpning av lagstiftningen.

Målsägandens privaträttsliga anspråk utreds i fortsättningen vid förundersökningen genom att målsäganden ges tillfälle att framföra sina anspråk inom skälig tid. Målsägandens privaträttsliga anspråk behöver inte utredas, om åklagaren meddelar att han eller hon inte åtar sig att föra talan om anspråket. Åklagaren kan enligt de föreslagna bestämmelserna redan i förundersökningsskedet göra ett avgörande om att föra talan om ett privaträttsligt anspråk. Genom ändringarna kan man minska arbetsbördan för såväl förundersökningsmyndigheterna som åklagarna och påskynda behandlingen särskilt i omfattande brottmål som har ett stort antal målsägande. Utskottet påpekar att till exempel cyberbrott kan ha flera tusen målsägande. Utskottet anser det motiverat att förundersökningsmyndigheterna, åklagaren och domstolen i fortsättningen kan använda offentlig delgivning i synnerligen omfattande brottmål som har ett mycket stort antal målsägande.

Utlåtande FvUU 3/2026 rd

Anmälningar om brott som gäller samma brottshelhet får enligt den föreslagna 3 kap. 1 § i förundersökningslagen behandlas med en enda anmälan om brott, om det är motiverat med tanke på de misstänkta brottsens art och en ändamålsenlig behandling av ärendet. Enligt utskottets uppgifter gör den föreslagna ändringen det smidigare att behandla inte bara omfattande brottshelheter utan också andra brottmål. Den som anmäler ett brott kan göra flera anmälningar i samma ärende, varvid det är ändamålsenligt att anmälningarna slås samman och behandlas tillsammans. Utskottet konstaterar att den nytta som eftersträvas med ändringen kan uppnås fullt ut endast om informationssystemen stöder förfarandet i alla skeden av behandlingen. Utskottet ser det också som viktigt att en anmälan i fortsättningen inte registreras som en brottsanmälan, om en oklar eller bristfällig anmälan trots uppmaning inte kompletteras och anmälan med beaktande av ärendets art har väsentliga brister eller om det är uppenbart att inget brott har begåtts.

Bestämmelser om förundersökningsmyndighetens och åklagarens skyldighet att samarbeta finns redan nu i 5 kap. 3 § i förundersökningslagen. Syftet med de ändringar som föreslås i bestämmelsen är att öka samarbetet mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren samt åklagarens aktiva roll under förundersökningen. Undersökningsledaren ska enligt de föreslagna bestämmelserna förhandla med åklagaren om vad som förutsätts för att bereda åtalsprövningen och rättegången i de undersökningar där förundersökningsmyndigheten underrättat åklagaren om ett brott som har kommit för undersökning. Dessutom ska förundersökningsmyndigheten och åklagaren vid behov diskutera behovet av en avslutande utsaga och bland annat dess innehåll.

Förvaltningsutskottet anser att det är viktigt med ett nära samarbete mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren särskilt vid förundersökningen av krävande brottmål. Enligt utskottets uppgifter är samarbetet redan nu smidigt. Ett fungerande samarbete kan i bästa fall göra hela straffprocessen smidigare och effektivare så att ytterligare bevisning inte behöver inhämtas vid åtalsprövning och rättegång. En central utmaning i samarbetet under förundersökningen är att personalresurserna är otillräckliga i förhållande till arbetsbördan och förändringarna i omvärlden. Förvaltningsutskottet konstaterar att det med nuvarande åklagarresurser i praktiken inte är möjligt att avsevärt öka samarbetet under förundersökningen.

Utskottet noterar att det föreslagna förfarandet med avslutande utsaga ökar förundersökningsmyndigheternas och åklagarnas arbete i förundersökningsskedet, men om förfarandet lyckas kan det minska arbetsmängden under åtalsprövningen och rättegången. Väsentligt är att undersökningsledaren identifierar de brottmål där en avslutande utsaga behövs och är ändamålsenlig för behandlingen av ärendet. Vid utskottets sakkunnigutfrågning framhölls det att förfarandet med avslutande utsaga inte är nödvändigt i enkla och klara brottmål, som utgör största delen av de ärenden som överlämnas till åtalsprövning.

Det föreslås att skyldigheten att motivera förundersökningsbeslut och beslut om åtalseftergift lindras. Enligt förslaget ska motiveringarna utarbetas på det sätt som ärendets art och omfattning förutsätter. Det innebär i praktiken att fokus ska ligga på motiveringar som är centrala för slutresultatet, vilket också gör besluten mer begripliga. Enkla och klara frågor kan motiveras mer kortfattat än i nuläget, medan det i krävande och mångtydiga ärenden krävs en grundligare bedömning. För att säkerställa en riksomfattande enhetlighet i motiveringarna till förundersökningsbesluten kan man enligt utskottet exempelvis använda mallar med färdiga fraser som tillämpas i lämpliga delar.

Utlåtande FvUU 3/2026 rd

Sakkunniga har påpekat att motiveringsskyldigheten för beslut om åtalseftergift i praktiken knappast lindras i och med de föreslagna bestämmelserna. Åklagaren ska enligt erhållen utredning fortfarande motivera sitt beslut på motsvarande sätt som en domstols dom genom att ingående pröva den bevisning som talar för respektive emot den misstänktes skuld. Enligt motiveringen till bestämmelsen är syftet med förslaget dock att lindra på motiveringspraxis avseende besluten om åtalseftergift och undvika onödigt omfattande motiveringar. Enligt sakkunniga bör motiveringen till beslutet om åtalseftergift i stället för skuldfrågan fokusera på de omständigheter som leder till att åtal inte väcks. Förvaltningsutskottet föreslår att lagutskottet överväger om motiveringsskyldigheten för beslut om åtalseftergift ytterligare bör lindras så att bestämmelsen lyder som följer: *"Av motiveringen ska på det sätt som ärendets art och omfattning förutsätter framgå de omständigheter på vilka beslutet grundar sig."* Bestämmelsen inbegriper då åklagarens skyldighet att motivera sitt beslut om åtalseftergift oberoende av om beslutet fattas på processuella grunder eller enligt prövning. Bestämmelsen ligger också i linje med den föreslagna bestämmelsen om motiveringarna till förundersökningsbeslut.

Slutligen konstaterar förvaltningsutskottet att även om det pågår flera åtgärder för att göra straffprocessen smidigare, bör regleringen utvecklas ytterligare med fokus på hur förfarandet kan förenklas. Ett utvecklingsbehov som sakkunniga lyft fram är att protokollföringen av förhör bör underlättas genom att i större utsträckning än i nuläget möjliggöra upptagning av förhören så att upptagningen kan användas som bevis. Brottsbekämpningen skulle på så sätt bli mer kostnadseffektiv och resurserna kunde användas mer ändamålsenligt än i nuläget till exempel vid internationella förundersökningar som gäller krigsförbrytelser där vittnen befinner sig utomlands.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Förvaltningsutskottet föreslår

att lagutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande FvUU 3/2026 rd

Helsingfors 5.3.2026

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Mauri Peltokangas saf
vice ordförande Pihla Keto-Huovinen saml
medlem Tiina Elo gröna
medlem Eveliina Heinäluoma sd
medlem Petri Honkonen cent
medlem Juha Hänninen saml
medlem Christoffer Ingo sv
medlem Mari Kaunistola saml
medlem Anna Kontula vänst
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Mira Nieminen saf
medlem Saku Nikkanen sd
medlem Hanna Räsänen cent
medlem Joakim Vigelius saf
medlem Juha Viitala sd
medlem Paula Werning sd
medlem Ben Zyskowitz saml.

Sekreterare var

utskottsråd Henri Helo.